

YÖRESEL ÜRÜNLERİN BELGELENMESİNDE

FOTOĞRAF TEKNİĞİNİN KULLANIMI: Bayat Kilimleri Örneği¹

*Hayati ULUSAY**

Özet

Güzel sanatların bir çok alanında olduğu gibi yöresel el sanatlarında da günümüzde varolan ürünlerin geleceğe aktarılması sorunu ortaya çıkmaktadır. Yöresel el sanatı dallarının ve ürünlerinin geleceğe sağlıklı aktarımının sağlanabilmesi, doğru ve amaca uygun belgeleme çalışmaları ile olasıdır. Yapılacak belgeleme teknikleri arasında fotoğraf, pratikte büyük yararlar, kolaylıklar sağlayabilmektedir. Fotoğraf tekniği, özellikle sayısal (dijital) teknolojinin yaygınlaşmış önemli ölçüde gelişim göstermekte olduğu çağımızda bir çok çalışmada olduğu gibi görsel belgeleme konusunda da geniş olanaklar sunmaktadır. Bunlardan yararlanabilmek için; temel fotoğraf tekniğinin yanı sıra sayısal teknolojinin fotoğrafla belgelemeye olan etkilerinin, kullanılacak teknik donanımın nelerden oluştuğunun ve fotoğraflama gerçekleştirilirken estetik yaklaşımların neler olması gerektiğinin bilinmesi gerekliliği kendini göstermektedir. Bunların sayesinde, günümüz yöresel ürün ve çalışmaları, gerçekçi olduğu kadar etkili biçimde belgenecektir. Tekniğin olanaklarının bilindiği ve doğru uygulandığı ölçüde fotoğrafla belgeleme başarılı sonuçlar vereceği açıktır. Böylece konuyla ilgili sonraları yapılacak araştırma ve çalışmaların gerçekleştirilmesinde form, doku ve renk gibi bilgileri içinde barındıran doğru bir görsel kaynak niteliği taşıyacaktır.

Bu çalışmada, kullanılacak fotoğraf makinelerinden, diğer yardımcı fotografik ekipman ve aksesuarlardan, sayısal fotoğraf makinelerinin bazı fonksiyonlarından söz edilmektedir. Genel olarak iki ve üç boyutlu form ve yapıların belirgin ve doğru renklerle fotoğraflanmalarında aydınlatma konusuna ilişkin bilgiler de çalışmanın ilgi alanında bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Yöresel El Sanatları, Form, Dijital Fotoğraf, Belgeleme, Aydınlatma*

¹ Bu makale 15-18 Kasım 2012 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen I. Uluslararası Yöresel Ürünler Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

* Hayati Ulusay, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Öğretim Görevlisi, hayatiulusay1@yahoo.com

1. Ürün Fotoğrafı

Türk Dil Kurumu'nun ürün sözcüğü için yapmış olduğu '*Türlü endüstri alanlarında ham maddelerin işlenmesiyle elde edilen şey.*' (TDK Sözlük, 02.11.2012) tanımından yola çıkarak, çeşitli hammaddelerin işlenmesi ile ortaya çıkan kullanıma nihai tüketicilerin kullanımına uygun her türlü üretim çıktıları olarak değerlendirmek olasıdır. Ürünlerin tanıtımı ve gösterimi için fotoğraf vazgeçilmez bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1. Ürünün Tanımı ve Ürün Fotoğrafı

Görsel bir metin niteliğiyle, ürün fotoğrafının, ürünü doğru ve etkili tanımlayabilmesi gerekmektedir. Fotoğrafın etkili kullanımı, görsel iletişimin temelini de oluşturmaktadır (Grill ve Scanlon, 2003:16). Bu durumda ise ışığın doğru kullanımı sayesinde ürünün form ve/veya doku özelliklerinin doğru şekilde belgelenmesi, renklerin orijinalliğinin korunarak doğru olarak aktarılması öne çıkmaktadır. Bu gerekliliğe neden olansa günümüz iletişim teknolojilerinin başında gelen internet olduğu söylenebilir. İnternet söz konusu olduğunda özellikle, sayısal (dijital) fotoğraf günümüz tanıtım uygulamalarının başta gelen aracı olarak düşünülebilir. Bu nedenle gerek tecimsel ve gerekse sanatsal sunumlarda ürünü, olanaklı tüm yönleriyle tanımlayabilecek fotografik görsellerin önemi gün geçtikçe artmakta, kullanımı yaygınlaşmaktadır. Genel bir başlık olarak '*Ürün Fotoğrafı*' ifadesi reklam ve tanıtım fotoğrafçılığı literatüründe yer almaktadır (Ürper, 2012: 94). Bu nedenle reklam fotoğrafındaki fotoğraflama tekniklerin teçhizatların olanakları ve kullanımları söz konusudur.

1.2. Ürün Fotoğraflarında Kalite Sorunu

Öncelikle, fotoğrafın her dalı için, fotoğraf standart düzeyde teknik değerleri içermesi beklenmektedir. Fotoğraf tekniği ile ürünlerin belgelenmesi durumunda da aynı ilke geçerliliğini sürdürmektedir. Teknolojik bir çalışma alanı olarak fotoğrafın teknik olanaklarının doğru uygulanması sayesinde estetik değere sahip, konuyu etkili şekilde anlatan, aktaran görsel metinlere ulaşılabilir. Fotoğrafçıların fotoğraf ve aydınlatma tekniğine fazlasıyla hakim olması gerekmektedir (Ürper, 2012: 95).

Temel fotoğraf tekniğinin yanı sıra; fotoğraflanacak ürünün büyüklüğü, ürünün yapısı, hazırlanan kompozisyon ve yaratılmak istenen etki(ler) göz önüne alınarak farklı fotoğraf tekniklerinden yararlanılmaktadır. Bu konuda *Makro* tekniği örnek gösterilebilir. Buna ek olarak istenen etkiye bağlı olarak arka plan etkilerinin yaratılabilmesi, kullanılan aydınlatma kaynaklarının seçimi ve doğru kullanımı v.b. gibi teknik unsurların önemi göz ardı edilmemelidir.

Günümüz fotoğrafı, teknolojinin gelişimi sayesinde analog fotoğraftan, sayısal (dijital) fotoğrafa doğru evrilmiştir. Dijital teknoloji pek çok alanda olduğu gibi fotoğrafta da pratik uygulamaları ile fotoğrafçılıkla ilgili profesyonellerin hayatına nüfuz etmiştir. Ancak fotoğrafın teknik kalitesini etkileyen temel bazı unsurlar sayısal teknolojide de önemini korumaktadırlar. Örnek olarak, ASA ve/veya ISO adı verilen filmin ışığa olan duyarlılığını ifade eden kavramdan söz edilebilir. Analog teknoloji ile gerçekleştirilen ürün çekimlerinde ISO düşük rakamsal değerlerde kullanılırdı. Aynı şekilde dijital teknoloji çekimlerde (ki günümüz koşullarında tümü) de ISO, kullanılan fotoğraf makinesinin sunduğu olanaklar çerçevesinde, olabilecek en düşük rakamsal değer tercih edilmektedir. Buna ek olarak, fotoğraf makinesinin sınırlılıkları doğrultusunda, makinenin en yüksek çözünürlükte ve sıkıştırılmamış (RAW, TIFF v.b.) formatta çekimin gerçekleştirilmesi söz konusudur. RAW formatının kullanılmasının tercih edilmesi sıkıştırma ile kaybedilmesi olası bazı ayrıntıların korunmasını sağlamaktadır (Demirbaş, 2012: 111). Ayrıca kullanılan makinenin beyaz dengesi, keskinlik, doygunluk, kontrastlık gibi unsurlarının kalibrasyonunun yapılmış olması gerekmektedir. Özellikle fotoğrafın matbaa baskı kalitesinin yüksekliği ya da ayrıntı kaybı olmaksızın büyük baskıların yapılabilmesi için belirtilen tüm bu unsurlar dikkate alınmalıdır. Beklentilerin yüksek olduğu ürün fotoğraflarında baskı kalitesinin de yüksek olması gerekmektedir (Demirbaş, 2012: 35).

1.3. Donanım

Ürün fotoğraflarının çekim mekanlarının kararı kullanılacak donanımı etkilemekte ve çeşitlendirmektedir. Doğal çalışma, üretim ortamında daha minimal donanım söz konusu iken, kontrollü ışık ve aydınlatma ortamı kabul edilen stüdyo çekimlerinde donanım sayısal ve çeşitlilik noktasında artış göstermektedir. Bu çalışmada ise yapay aydınlatma kaynakları yardımıyla gerçekleştirilen stüdyo çekimleri temel alınmaktadır. Çekimler için donanımların seçimi ve kullanım kriterlerini şu şekilde sıralamak olasıdır:

- *Fotoğraf Makinesi Seçimi:* Fotoğraflama işlemleri gündeme geldiğinde öncelikli tartışma konusu birden fotoğraf makinesinin teknolojisi, markası ve modeli tartışılmaya başlanır. Ancak fotoğraflama yapılacak alan belgelemeye yönelik bir uygulamayı kapsıyorsa bu tartışmaların pek önemi kalmamaktadır. Belli düzeye ulaşmış fotoğrafçılar için farklı düzeylerde fotoğraf makineleri bulunmaktadır. Fotoğraflama belgelemede ise analog ve dijital de dahil olmak üzere tercih edilmesi gereken makine türü profesyonel nitelikler taşıyan SLR fotoğraf makineleridir (Demirbaş, 2012: 23). Single Lens Reflex olarak bilinen ve Tek Objektifli Aynalı(Refleks) Makineler kategorisindeki profesyonel nitelikte makinelerdir. Fotoğrafla görüntüleme ve belgeleme gereksinimi bulunan kimi kullanıcılar için günümüz dijital teknolojiye sahip makinelerin sadece yüksek çözünürlüğe sahip olmasının yeterli bir ölçüt olduğunu düşünmektedirler. Ancak yüksek çözünürlüklü kompakt adı verilen amatör makinelerin, kendisinden daha düşük çözünürlüğe sahip bir SLR(DSLR) fotoğraf makinesinden daha düşük görüntü kalitesi(teknik olarak) ve derinlik duygusu verdiği bilinmelidir.
- *Objektif Seçimi:* Genel çekimlerde, normal açılı (standart) ve geniş açılı objektifler belirli bir düzenleme, kompozisyon içinde ürünün bütünüyle belgelenmesi amacı ile tercih edilebilmektedirler. Bununla birlikte fotoğrafın teknik kalitesinden kayıplar yaşanmaması için de aydınlatma indeksi olabildiğince düşük rakamsal değerlere sahip, yüksek kaliteli objektifler (lensler) seçilmelidir. Yakın ve ayrıntı çekimlerde ise Makro

Objektif adı ile bilinen nesneye, konuya yaklaşmayı kolaylaştıran türden objektiflere gereksinim duyulabilmektedir. Makro çekimler nesnenin küçük bir kısmına yönelinerek ayrıntı görüntü alınabilmesi amacı ile kullanılırlar. Bu sayede daha etkili görüntüler elde edilebilir (Feininger, 1978: 256). Makro objektifler çoğunlukla dar açılı odak uzunluklarına sahiptirler. Her ne kadar standart objektifler arasında makro özellik taşıyanları olsa da dar açılı makro objektifler yoğun olarak tercih edilmektedirler. Bunun nedeni ise dar açılı objektif ile gerçekleştirilen çekimlerde nesne ya da konuya yaklaşımdan ve dolayısıyla nesneyi aydınlatacak olan ışık kaynağına engel olmadan uygulamanın gerçekleştirilmesini sağlamasıdır. Ancak makro objektiflerin ekonomik şartlarda olmamasından dolayı, aynı işlevi yerine getirebilecek farklı donanımlar kullanılabilir. Bunlardan ilki Büyültme Tüpleri (Feininger, 1978: 58) adıyla da anılan makro tüpler (extention tubes) olarak bilinen araçlardır. Fotoğraf makinesi ile objektif arasına yerleştirilerek kullanılmaktadırlar. Çoğunlukla üç kademelidirler ve konudan alınacak ayrıntının büyüklüğüne bağlı olarak kombine şekilde kullanılmaktadırlar. Makro çekimler için diğer bir ekonomik çözüm ise Close-Up filtrelerdir. Pek çok filtre gibi, objektifin önüne takılarak kullanılmaktadırlar. Farklı değerlerde yine makro tüplerde olduğu gibi kombineli olarak kullanılabilirler. Makro çekimlerin, denilebilir ki en ekonomik hali ters çevirme halkaları ile gerçekleştirilenleridir. Bu aparatlar kullanılan objektiflerin (geniş açılı objektifler hariç) ön çapıyla aynı rakamsal değere sahip ve kullanılan fotoğraf makinesinin bayonetiyle (mouth) uyumlu olmalıdırlar. Objektiflerin geleneksel kullanım şekline farklı olarak, önüne vidalanan ve diğer tarafı bayonet bölümünden oluşan halka makinenin gövdesine takılarak kullanılmaktadır. Buraya kadar makro çekim için konu edilen farklı araçların kullanımına göre farklı düzeyde avantaj ve dezavantajlarının olduğu gerçeği göz önünde bulundurulmalıdır.

- *Polarize Filtre:* Belgelenecek olan ürünün yüzey yapısı itibariyle istenmeyen yansımalar varsa bunların azaltılmasına veya tümüyle ortadan kaldırılmasına yönelik olarak Polarize Filtre kullanılmaktadır. İstenmeyen

yansıma etkilerinin azaltılması özelliğinin yanı sıra, polarize filtre, ürünün renk doygunluk ve dokusal niteliğinin belirginlik kazandırılmasında önemli işlevler üstlenmektedir.

- *Üçayaklar (Tripod):* Üçayak ifadesi ile Türkçe'ye çevirilebilecek olan *Tripod*, fotoğrafın pek çok farklı dalında olduğu gibi ürünlerin belgeleme çalışmalarında da yoğun olarak kullanılabilir. Tripodların temel kullanım nedeni düşük ışık koşullarında net fotoğraflamanın gerçekleştirilebilmesidir. Genellikle tripodlar, düşük ışık şartlarında fotoğrafı yapılması gerektiğinde, perde hızının yavaşlaması sırasında oluşabilecek sarsıntı(lar)dan dolayı netsiz fotoğraf olasılığını azaltmak için kullanılırlar. Ancak durağan nesnelerin çekimlerinde aynı kompozisyon ve kadraj korunarak farklı arka plan ve aydınlatma etkilerinin sağlanmasında önemli bir yardımcı araçtır. Pek çok farklı marka ve modelde tripod bulunmaktadır, fakat çekimlerde kullanılan fotoğraf makinesinin ağırlığını taşıyabilecek, istenilen boyuta gelebilecek nitelikte olmasına dikkat edilmesi gerekmektedir. Her zaman sıradan bir tripod istenilen sonucu vermeyebilir.
- *Aydınlatma Kaynağı:* Temel olarak doğal ve yapay olmak üzere iki farklı aydınlatma kaynağından söz edilebilir. Bu çalışmada ise kullanılması önerilen aydınlatma kaynağı yapay olarak tercih edilmiştir. Buna göre, yapay aydınlatma kaynakları, *Sürekli Işık Kaynakları* ve *Anlık Işık Kaynakları*'dir. Sürekli Işık Kaynakları Tungsten ve Floresan olarak adlandırılabilir. Ancak bu iki ışık kaynağı renklerde kaymalara yol açmaktadırlar. Bunun için dijital teknolojiye sahip fotoğraf makinelerinde renk düzeltilmesi için bu iki ışık kaynağını gösteren ayarlar bulunmaktadır. Bazen bu ayarlar yeterli gelmemektedir. Bundan dolayı gelişmiş dijital makinelerde renk ısisını uygun hale getirilebilmesine olanak tanıyan, renk ısisı birimi olan Kelvin derecesini düzenleyen çekim modları eklenmiştir. Bu ayarlar sayesinde renk kaymaları engellenerek nesne fotoğraflarının, orijinal renkleri ile doğru olarak belgelenmesi sağlanmaktadır. Anlık ışık kaynağı olan Flaşlar (stüdyo tipi paraflaşlar) güçlü, hızlı ve gün ışığı (5000 Kelvin-5500 Kelvin) dengeli (renk kaymalarının pek rastlanmadığı türden)

kaynaklardır (Feininger, 1978: 266). Profesyonel düzeyde paraflaşlar tercih edilmektedir.

-

2. Işık

Fotoğrafla belgeleme gibi bir uygulama düşünüldüğünde ışık konusu büyük önem taşımaktadır. Fotoğraf kelimesinin etimolojik değerlendirilmesi yapıldığında, ışıkla çizmek gibi bir anlamla karşılaşılmaktadır. Bu nedendir ki ışık ve niteliği, belgelemede fotoğrafın kullanılması açısından birinci derecede önem kazanmaktadır. Kullanılan ışığın niteliği kadar konumlandırılması da önemli bir başka konudur. Nesne fotoğraflarında ışık görüntünün etkiliğini değiştirmektedir. Bu bağlamda, iki temel aydınlatmadan bahsedilebilir:

- *Cephe Aydınlatması*: Bu tür bir aydınlatmada, fotoğraflanacak nesne üç boyutlu niteliği olsa da aynı etki görülememekte ve derinlik duygusu ortadan kalkmaktadır. Bunun nedeni ise, nesnenin her bölgesi eşit aydınlanmaya maruz kalmasıdır (Kafalı, 2000: 186). Dolayısıyla üç boyutlu ürün fotoğraflarında tercih edilen bir aydınlatma değildir. Ancak ürünün renklerinin, formunun tam olarak gösterilmesi istenen durumlarda kullanılmaktadır.
- *Rölyefik Aydınlatma*: Rölyef etkisinin oluşumunda yanal ışık kullanımının olduğu ifade edilebilir. Fotoğrafta *Anahtar Işık* olarak bilinen türden aydınlatma buna çok yakındır. Çoğunlukla doğal ışık kaynağı güneşin etkisi verilecek şekilde yerleştirilir (Kılıç, 2002: 140). Böylece üç boyutluluk ve derinlik duygusu ile nesnenin uzaydaki konumu verilebilmektedir.

3. Yöresel Ürünlerin Fotoğrafla Belgelenmesi

Nihai ürünün belgelenmesi farklı yaklaşımlarla gerçekleştirilebilir.

- *Üretim Alanı ve Süreci*

Hammaddenin nihai ürüne dönüşümünün belgelenmesi, fotoğraflamanın gerçekleştiği tarih itibariyle üretimin hangi koşullarda, nasıl bir teknolojiyle

gerçekleştirildiği gibi sorulara cevap vermesi açısından önem taşımaktadır. Böylece fotografik imajlar belge niteliklerini koruyacaktır.

- *Ürünün Bileşenleri ile Ürün*

Son haline ulaşmış ürünün görselliğinin pekiştirilmesi için gerçekleştirilebilecek türden bir fotoğraflamadır. Ürün hakkında daha fazla bilgi verecek ve tanımlama gücü arttırılacaktır. Ürün içeriğinin daha belirgin şekilde ifade edilebilmesi çalışmanın estetiği yanı sıra etkililiği konusunda katkısı da büyük olacaktır.

- *Ürün*

Kontrollü ışık ortamı olarak stüdyoda still-life (masaüstü çekim) çekimler, bu belgeleme yaklaşımını ifade eden türden uygulamalardır. Fotoğraf çekimleri için özel olarak düzenlenen fotoğraf stüdyolarının özellikleri fotoğrafçının sıklıkla çalıştığı ürün grubuna bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir (Ürper, 2012: 94). Stüdyo ortamında yapılacak değişiklikler arasında, kompozisyonla beraber arka planın (fon) düzenlenmesi çekim öncesi önemli bir adımdır. Birçok fotoğrafçı çekilecek nesneye bakarken arka planı yani fonu dikkatten kaçırmaz. Oysa ki genelde fotoğrafa etkililik veren unsur konunun kendisiyle beraber fondur. Fon fotoğrafta anlatılmak istenen konunun tamamlayıcısı durumundadır (Kanburoğlu, 2005: 78). İlginin arka plana kaymaksızın doğrudan konuya yönelmesi amacıyla fon düzenlenmelidir.

- *Ayrıntı Çekim*

Ürünün özellikli ve ünik niteliklerine ortaya çıkararak vurgu yapmak amaçlı gerçekleştirilecek bir çekimdir. Bu uygulamanın yapılabilmesi için gerekli temel ekipman tele objektifler ya da makro objektifler olacaktır. Eğer üründen alınacak ayrıntı nesnenin fazlası ile küçük bir alanı ise makro objektif seçimi başarılı sonuçlar verecektir.

4. Bayat Kilimleri Örnekleri

Afyonkarahisar iline bağlı Bayat ilçesi, doğal kök boyaları ile hazırlanmış iplikler kullanılarak dokunan kilimleri ile tanınan bir beldedir. Bu çalışma çerçevesinde görsel örneklere aşağıda yer verilmiştir.

Fotoğraf 1. Üretim Alanı ve Süreci

Fotoğraf 2. Ürünün Bileşenleri ve Ürün

Fotoğraf 3. Ürün

Fotoğraf 4. Ürün Ayrıntıları

Kontrollü ışık ortamı olarak stüdyoda still-life (masaüstü çekim) çekimler, bu belgeleme yaklaşımını ifade eden türden uygulamalardır. Fotoğraf çekimleri için özel olarak düzenlenen fotoğraf stüdyolarının özellikleri fotoğrafçının sıklıkla çalıştığı ürün grubuna bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir (Ürper, 2012: 94). Stüdyo ortamında yapılacak değişiklikler arasında, kompozisyonla beraber arka planın (fon) düzenlenmesi çekim öncesi

önemli bir adımdır. Birçok fotoğrafçı çekilecek nesneye bakarken arka planı yani fonu Dikkatten kaçıır. Oysa ki genelde fotoğrafa etkililik veren unsur konunun kendisiyle beraber fondur. Fon fotoğrafta anlatılmak istenen konunun tamamlayıcısı durumundadır (Kanburoğlu, 2005: 78). İlginin arka plana kaymaksızın doğrudan konuya yönelmesi amacıyla fon düzenlenmelidir.

SONUÇ

Birinci bölümde, temel fotoğraf bilgileri ışığında, dijital teknolojinin de olanakları ile ürün fotoğrafı çekimleri için gerekli teknik ağırlıklı kurama yer verilmiştir. İkinci bölümde, fotoğrafın en temel malzemesi olan ışığa ilişkin teknik ve estetik bilgiler aktarılmıştır. Üçüncü bölümde ise, yöresel ürünlerin fotoğrafla belgelenmesinde olası yaklaşımlar geliştirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın dördüncü Bölümü, üçüncü bölümde yer alan yaklaşımların örneklerine yer verilmiştir. Afyonkarahisar ili, Bayat ilçesinin simgesi haline gelen kilimleri üzerinden örneklendirmeler gerçekleştirilmiştir.

Yöresel ürünlerin gösterimi, tanıtımı ve belgelenmesi konusu çoğu zaman önceliği olmayan bir uygulama olarak görülmektedir. Eğer bu tür bir uygulama gerçekleştirilse bile amatör düzeyin ötesine geçemeyen fotoğrafla belgelemeler söz konusudur. Fotoğraflama gerçekleştirilirken bazen kullanılan araç ve teçhizatların seçimi amatörce olurken, bazen de kullanılacak araç ve teçhizatlar profesyonel özellikler taşısa da bunların kullanıcılarının amatör düzeyde olduğu gözlenmektedir. Çalışmada, bu türden yanılgıları azaltmak amaçlı; gerekli araç, teçhizat ve ortama sahip olup fotoğrafla belgelemeyi kendilerinin yapacak kullanıcılara bir yol haritası çıkartılmaya gayret edilmiştir.

KAYNAKÇA

BOUBAT, E. (1984), Fotoğraf Sanatı, (M. N. Özcan, Çev.), İstanbul: İnkılap ve AKA Kitabevleri.

DEMİRBAŞ, Y.K. (2012), A'dan Z'ye Dijital Fotoğrafçılık, İstanbul: Pusula Yayıncılık.

FEİNİNGER, A. (1978), The Complete Photographer, London: Thames and Hudson.

GRİLL T. ve SCANLON M. (2003), Fotoğrafta Kompozisyon, (N. Sipahi, Çev.), İstanbul: Homer Kitabevi.

KAFALI, N. (2000), Siyah-Beyaz ve Renkli Fotoğrafçılık, Ankara: İmge Kitabevi.

KANBUROĞLU, Ö. (2005), Yeni Başlayanlar İçin Fotoğraf (Analog ve Dijital), İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

KILIÇ, L. (2002), Fotoğrafa Başlarken, Ankara: Dost Kitabevi.

ÜRPER, O. (2012), Dijital Teknoloji Çağında Reklam Fotoğrafçılığı, İstanbul: Say Yayınları.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü, www.tdk.gov.tr erişim tarihi 12.02.2012

FOTOĞRAF DİZİNİ

Fotoğraf 1. Üretim Alanı ve Süreci (Hayati ULUSAY)

Fotoğraf 2. Ürünün Bileşenleri ve Ürün (Hayati ULUSAY)

Fotoğraf 3. Ürün (Hayati ULUSAY)

Fotoğraf 4. Ürün Ayrıntıları / Ayrıntı Çekim (Hayati ULUSAY)